

Howard Zinn

Howard Zinn

**Ne morete
biti nevtralni
na premikajočem
se vlaku**

Osebna zgodovina

Prevedla Neža Vilhelm

Ljubljana, 2023

SOPHIA

KAZALO

Kecanga Yamahtta Taylor

7 *Uvodna beseda*

Howard Zinn

15 *Predgovor*

Uvod: ČAS ZA VPRAŠANJA V KALAMAZOOJU

I. del: JUG IN GIBANJE

- 33 Pot na jug: Kolidž Spelman
- 44 »Mlade dame, ki znajo protestirati«
- 55 »Predsednik je kot vrtnar«
- 64 »Ime mi je svoboda«: Albany, Georgia
- 74 Selma, Alabama
- 87 »Tukaj bom«: Misisipi

II. del: VOJNA

- 105 Veteran proti vojni
- 121 »Včasih je tišina laž«: Vietnam
- 133 Zadnje zborovanje
- 144 »Dobri prijatelji, opravičujemo se za zlom dobrega reda.«

III. del: PRIZORI IN SPREMEMBE

- 169 V zaporu: »Svet je postavljen na glavo.«
- 171 Na sodišču: »Bistvo stvari«
- 183 Odraščanje v zavedanju razreda
- 203 Rumeni gumijasti piščanec: boji na Univerzi v Bostonu
- 217 Možnost upanja

231 *Zahvala*

Spremna beseda

- 233 Na premikajočem se vlaku: v spomin Howardu Zinnu
(Žiga Vodovnik)

Roslyn,
za vse

Howard Zinn je napisal eno najbolj priljubljenih knjig o ameriški zgodovini. *Ljudska zgodovina Združenih držav Amerike* se je od prve izdaje leta 1980 prodala v osupljivih dveh milijonih izvodov. Uspeh knjige gre pripisati tudi dejstvu, da je vpeljala nov žanr zgodovinopisja, ki je »osredotočeno na ljudi«. Zinnov pristop k zgodovini je pravzaprav obrnil tradicionalni vidik, ki je postavil bogate in vplivne, skupaj z institucijami, ki so jih vodili, za osrednja gibalna družbenega razvoja. To je bilo pripovedovanje zgodovine od zgoraj. Namesto tega je Zinn zagovarjal pristop k zgodovini od spodaj ali s perspektive »ljudi«.

Posledice so bile radikalne. Zgodovina ni bila več omejena na povzetek tistega, kar so hotele elite, postala je razumljiva kot proces, ki ga je mogoče pojasniti z dejanji navadnih ljudi v njihovih spopadih z močnimi. Pripovedovati zgodovino s perspektive zatiranih in marginaliziranih je pomenilo zavedanje, da je v Združenih državah Amerike napredek prišel od navadnih ljudi, ki so zahtevali pravice, pravičnost, demokracijo.

To za Zinna ni bilo akademsko prizadevanje, čeprav je bil profesor zgodovine. Namreč, zgodovina ni bila akademska vaja; bila je sredstvo, s katerim bi svetu, v katerem živimo, dali smisel, in, če je treba, vodnik v akcijo. Zinn, plodni pisatelj in učenjak, je podrl zid, ki je bil namenjen ločevanju aktivizma – ali »pristranskosti« – od profesionalne »objektivnosti«, značilne za znanost. Namesto tega je povedal svojim študentom, da si ni »domišljal objektivnosti, ki ni niti mogoča niti zaže-

lena. 'Ne morete biti nevtralni na premikajočem se vlaku,' sem jim rekel ... Stvari se že premikajo v določene smrtonosne smeri in nevtralnost pomeni, da jih sprejmemo.«

Zinn se je ogibal nevtralnosti, raje je pisal poročila, zgodbe za časopise in številne knjige s perspektive gibanj, v katerih je bil aktiven. Kot plodovit, a nepretenciozen avtor je za splošno javnost spremljal gibanja za državljanske pravice in proti vojni v Vietnamu. Njegovo pisanje je poudarjalo resničnost, s katero se soočajo običajni črnski prebivalci na Jugu, širšemu svetu, hkrati pa je dvomil o domnevah, da bi lahko Združene države Amerike, s samim obsegom bombardiranja Vietnama, tisti državi vsilile svojo voljo.

Zinnova veličastna avtobiografija *Ne morete biti nevtralni na premikajočem se vlaku* je njegova pripoved o dogodkih in izkušnjah, ki jih je dobil v omenjenih gibanjih in so oblikovale njegovo k ljudem usmerjeno interpretacijo zgodovine. Knjiga ni obsežna in ne zamolči avtorjevega izjemnega življenja od časa, ko je v drugi svetovni vojni v letalskih enotah ameriške vojske služil kot bombardir, do njegove aretacije, ko je bil aktivist za državljanske pravice na Jugu in za pogajanja za vračanje vojnih ujetnikov med vietnamsko vojno. Moč pisatelja Howarda Zinna je zasenčila njegovo izjemno zgodovino, ko se je aktivno udeleževal teh močnih družbenih gibanj. Kot je rekel v intervjuju: »Začel sem hoditi ven iz predavalnice, da bi videl malo zgodovine.«

To je knjiga, napisana z namenom, ki presega ponujanje življenjskih dosežkov znanega in vplivnega človeka. To delo morate nujno prebrati, saj Zinn odgovarja na brezčasna vprašanja, ki gorijo v vsakem, ki mu je do ustvarjanja pravičnejšega sveta. Je sprememba mogoča? Od kod bo prišla? Lahko res spremenimo stvari? Kako ostanete polni upanja? Avtor se k tem vprašanjem vrača prijazno in preprosto, tako da raziskuje lastno potovanje k radikalizmu. Včasih levičarji prezirajo liberalce zaradi njihove neminljive vere v sistem, zlasti jih jezi njihova nesposobnost za korenite spremembe. Zinn poda preprosto, a vendar kritično mnenje, da ljudje do politične zavesti pridejo po svoji poti: »Preberete knjigo,

srečate človeka, doživite eno samo izkušnjo in vaše življenje se nekako spremeni. Zatorej ne smemo zavračati ali ignorirati nobenega dejanja, pa naj bo še tako majhno.« Za Zinna je bila ta fluidnost politične zavesti – ljudje, ki so lahko v nekem trenutku popolnoma pasivni, a jih je v naslednjem mogoče premakniti k dejanju – ključna za pojav množičnega gibanja. Odpisati možnosti spremembe je v bistvu pomenilo odpisati možnost, da bi zgradili takšno gibanje, ki bi bilo nujno za spremembo tistega, kar je v svetu narobe.

Moč Zinnove zgodbe je v njeni domačnosti ali celo običajnosti. Howard Zinn je bil sin judovskih imigrantov in je odraščal v hudi revščini velike gospodarske krize. Z naklonjenostjo je pisal o tem, kako so starši trdo delali in s tem ohranjali njega in njegove brate pri življenju kljub strahotni revščini. Te izkušnje so izpodbijale stalne komentarje, da so ljudje revni, ker ne delajo trdo. Zelo podrobno opisuje trdo delo matere in očeta, da bi jima iz ničesar le uspelo napraviti kakšno malenkost. Revščina Zinnove družine je postavila temelj za njegovo empatijo in naklonjenost do vsakodnevnih bojev običajnih ljudi. Je tudi bistvena za njegovo energično vero v sposobnosti in intelekt običajnih ljudi, da postanejo svoji najbolj zavzeti zagovorniki v bojih za spremembe okoliščin lastnih življenj.

Zinnova mladostna vpletenost v Komunistično partijo je nanj naredila vtis za vse življenje, tako v smislu poznavanja članov kot tudi njihovega prepričanja o obljubi socializma. Svojih prepričanj niso samo zagovarjali, temveč so se zanje tudi borili. Komunistična partija se je uveljavila v tridesetih letih 20. stoletja v Harlemu, ko so njeni člani, pretežno belci, korakali po ulicah proti policijskemu nasilju in v obdobju velike gospodarske krize pogosto posredovali, da bi preprečili prisilno izseljevanje črncev. Zinnovo mladostno vključevanje v Komunistično partijo je zagotovo oblikovalo njegovo politiko in ideje, ravno tako kot izkušnje revščine in težke razmere doma. Včasih pa vas pereči sistemski šoki prisilijo, da na svet pogledate na drugačen način.

Zinn se je spominjal dogodka, ki je najbolj vplival na njegovo politično prebujenje. Pisal je o svojem nedolžnem

prihodu na demonstracije, ki jih je organizirala Komunistična partija, o tem, da je nosil transparent in izkusil zmedo, ko jih je nenadoma obkolila policija. Spomnil se je, da so bile prve demonstracije, ki se jih je udeležil, nasilno prekinjene, in zapisal: »Osupnil sem, bil sem zbezan. To je bila Amerika, država, kjer so ljudje, ne glede na svoje napake, lahko govorili, pisali, se zbirali, demonstrirali brez strahu. To je bilo v ustavi, v Deklaraciji o državljskih pravicah. Bili smo *demokracija*.« In nadaljeval: »Od tistega trenutka nisem bil več liberalec, vernik v samopopravljajoči se značaj ameriške demokracije. Radikaliziral sem se, ker sem spoznal, da je v tej državi nekaj v temeljih narobe – ne samo obstoj revščine sredi velikega bogastva, ne samo grozljiva obravnava črncev, nekaj gnilega je v jedru. Situacija ni zahtevala samo novega predsednika ali novih zakonov, ampak izkoreninjenje starega reda, predstavitev nove vrste družbe – sodelujoče, mirne, egalitarne.«

To je podoba, ki nemudoma vzbudi spomine na nasilje ob razdejanju tabora Occupy pozimi leta 2012 ali na policijsko obleganje poleti 2014, ko so se protesti zaradi umora Michaela Browna ml. spremenili v vstajo za pravico do protestov. Čeprav je vera običajnih ljudi v ameriško demokracijo od tridesetih ali štiridesetih let 20. stoletja upadala, je prepričanje o pravici do svobode govora in protestov zakoreninjena. Ti nasilni in pogosto neizzvani odgovori države na zelo običajno izkazovanje, pravico do protestov so šokantni in preizprašujejo posameznikova predvidevanja glede družbe. Ta šok jih prebudi in spodbudi k ukrepanju.

Celo ob pogledu na boje običajnih ljudi se nemalokrat zgodi, da jih zasenčijo junaštva ali posebna genialnost »karizmatičnega vodje«. Tak je bil zagotovo primer z gibanjem za državljanske pravice, ki se je nepretrgano reducirjal na dejanja ali govore Martina Luthra Kinga ml., medtem ko je širši kontekst, v katerem je deloval, ali tisoči drugih, ki so naredili »gibanje« za dejansko gibanje, prezrt. Zinn, ki je bil eden od dveh »odraslih svetovalcev« Študentskega nenasilnega koordinacijskega odbora (skupaj z Ello Baker), ponuja drugačno perspektivo.

Na primer, Zinn je izbral kampanjo proti rasni segregaciji v Albanyju v Georgii leta 1961 in 1962, o kateri se malo govori, da bi prikazal širšo sliko o presojanju »uspeha« ali »propada« družbenih gibanj. Izbira je zanimiva, ker so imeli zgodovinarji in tudi nekateri aktivisti gibanja kampanjo v Albanyju za neuspešno. Šerif tistega mesta se je izognil spektaklu fizičnega nasilja proti lokalnim aktivistom s tem, da je preprosto aretirar vsakega, ki je bil vključen v karkoli, kar je spominjalo na protest. Ko so oteževali, če že ne onemogočali pritegovanje pozornosti medijev in zveznih uradnikov, so bile aretacije komajda uporaba restrikcij, kakor so trdili mediji in javni uslužbenci.

Zinn uporablja kampanjo v Albanyju kot dokaz, da imajo vse politične izkušnje pomen za udeležence, ne glede na to, kako jih na koncu vidijo drugi. Ne glede na to, da se rasna segregacija v mestu ni končala takoj, je že samo dejstvo, da so se običajni črnci v Albanyju, ki so živeli pod krutim režimom rasnega terorizma, sploh uprli, spremenilo tamkajšnje ljudi. Še več, ko je zvezna vlada odklonila intervencijo, ker ni bilo dovolj nasilja, so bili meščani ob pomoči navadnih aktivistov za državljanske pravice prisiljeni razviti svoje mreže in načine za podporo drug drugega. Zinn je napisal: »Da bi se prizadeta skupina naučila tega, se mora zanesti sama nase, čeprav učenje spremljajo grenke neposredne izgube, jih to okrepi za prihodnje boje. Duh kljubovanja, ki se je pojavil v Albanyju v času nemira, je trajal dlje kot trenutni 'poraz', ki so ga mediji in strokovnjaki tako kratkovidno objokovali.«

Podobno je Zinn pisal o razvoju protivojnega gibanja med napadom Združenih držav Amerike na Vietnam. Opisal je razočaranje nad manjšimi shodi leta 1965 in opazil, kako so naporu navadnih aktivistov počasi in metodično vplivali na množično gibanje proti vojni. Njegove so postale dobra popotnica aktivistom, ki se morajo pogosto spoprijemati z lastnimi razočaranji, ko njihovi boji niso dovolj daleč glede na obseg problema, iz katerega izhajajo. Je pa to poučno za tiste, ki so morda v aktivizmu novi, ti naj si pobližje ogledajo, kako so gibanja pravzaprav zgrajena. Navdihujoči govori, značilni

za velika ali celo majhna zborovanja, so manj pomembni v primerjavi z napori, da bi prepričali ljudi, naj premagajo lasten občutek izoliranosti in nemoči.. Organizacija je bila ključnega pomena, ravno tako politična jasnost – in Zinn je prispeval k obema. Zinnovo pisanje in govori med vojno v Vietnamu niso samo razkrivali hinavščine ameriške države, ki v tistem času niti ni mogla zaščititi Afroameričanov pred namernim nasiljem rasistov na Jugu. Še pomembneje, Zinn je oporekal predpostavki same vojne. Med drugim, če so se vpoklicani vojaki, revni in iz delavskega razreda, med seboj pobijali za koristi bogatih, to ni imelo nič s svobodo ali demokracijo.

Zinnovo pisanje je darilo, ki ga moramo deliti z novo generacijo aktivistov in običajnih ljudi, ki iščejo upanje v temnih časih, ki jih preživljamo. Seznamu grozot in zločinov, s katerimi se soočamo in ob katerih se številni hkrati počutimo premagani in jezni, ni in ni konca. Pa naj gre za grozno nadaljevanje policijske zlorabe in nasilja v črnskih, mehiških ali staroselskih skupnostih ali brutalne napade na imigrantske skupnosti, kot jih narekujejo ameriške politike in zakoni. Ko se soočamo s temi in, se zdi, še z milijoni drugih izzivov, je prelahko biti pesimističen ali ciničen glede možnosti sprememb in prisiljen v neaktivnost. Pri Zinnovih predavanjih iz zgodovine ne gre za imena, datume ali dejanja tega ali onega junaka. Zinn se osredotoča na to, kako je bila kolektivna akcija običajnih ljudi – naših sosedov, sodelavcev, sošolcev, prijateljev, družine – najpomembnejša sestavina ustvarjanja družbene spremembe. Z drugimi besedami, sprememba *vedno* pride od spodaj in ne od altruističnega genija med izvoljenimi uradniki. Sprememba ni niti linearna niti zagotovljena, ampak brez boja in upora ne bomo nikoli dobili sveta, v katerem bi hoteli živeti – sveta brez zatiranja, vojne in neenakosti. Spoznanje, da je »mogoč drugačen svet« in da so boji običajnih ljudi edini način, da pridemo do tja, je težka zahteva, ampak zgodovina nam pravzaprav to pripoveduje. Pri Zinnovem neutrudnem optimizmu in upanju na boljši svet ne gre za slepo vero ali religioznost; utemeljena sta bila v njegovem temeljitem poznavanju zgodovine in osebnih izkušnjah.